

Hjortsballe agre

Field

Iron Age

Field

Oversigt over det fredede område med jernaldermarkerne set fra sydøst.

På en lysning i skoven ved Hjortsballe vest for Them ligger en række velbevarede og illustrative jernaldermarker med tilhørende stenrøser. Området byder på et dejligt kuperet landskab, med det flotte hedeområde "Gavlbanker" lige øst for de fredede jernaldermarker.

Oversigt over det fredede område med jernaldermarkerne set fra sydøst.

Stedet kan være lidt svært at finde, men et henvisningsskilt ved Sepstrupvej lige vest for gården "Elmely" viser ind på grusvejen (se kørselvejledning). Når grusvejen deler sig, holdes til højre og der parkeres på den afmærkede plads lidt længere fremme.

Henvisningsskiltet mod Hjortsballe oldtidsmarker ved Sepstrupvej.

Lyngbakkerne "Gavlbanker" ligger lidt længere fremme ad skovvejen mod nord fra P-pladsen, og jernalderagrene findes ved at følge skovvejen mod vest.

I nordvestenden af det fredede område står et informationsskilt med uddybende oplysninger om stedet. Herfra er der en fin oversigt over de mere end 2.000 år gamle marker.

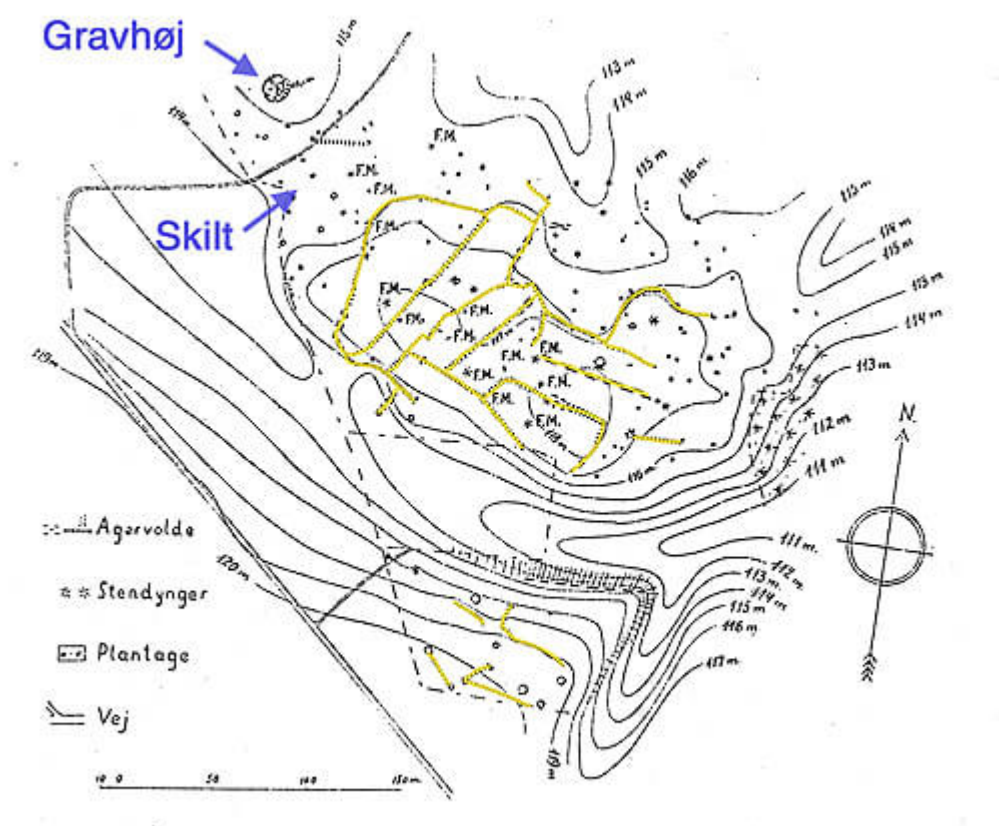
Et stykke inde ad grusvejen fra Sepstrupvej deler den sig. Kør til højre frem til den afmærkede parkeringsplads.

For det utrænede øje kan markfelterne være vanskelige at se. De er ikke nær så tydelige og store som de jævn gamle marker i Alstrup Krat ved Hohøj, men dog yderst repræsentative for hvordan sådanne markfelter normalt ser ud i Danmark.

Informationsskiltet i nordvestenden af det fredede areal med jernaldersmarkerne.

Med en kopi af den gamle opmåling som arkæologen Gudmund Hatt lavede under sine undersøgelser i 1935, bliver det dog straks lettere at gå på opdagelse på området.

Plantegning fra 1935 af jernaldersmarkerne mv. ved Hjortsballe. Markskellene er her optegnet med gult og placeringen af skiltet og den største høj er markeret.

Det som ses i dag er skellene fra små, kantede marker som lå på området i den tidligste, såkaldte førromerske, jernalder (500 f.Kr. - år 0). Græs og lyng markerer de lave skelvolde som arkæologisk betegnes "digevoldninger". Udenfor voldene vokser især ørnebregner, som hen på sommeren slører voldenes kontur kraftigt. Men en fin forårsdag eller sent efterår og vinter uden sne ses de nogle steder ganske lange skelvolde relativt tydeligt, og når man går på tværs af dem kan de små forhøjninger stadig fornemmes.

Nutidens græs- og lyngbevoksning er især koncentreret til skelvoldene. I billedets højre side går en lav skelvold mod sydøst.

Det som dog tydeligst ses på området er talrige stenfyldte og bevoksede småhøje. De fleste er markeret med fredningssten, og ligger enten i eller ganske tæt på skelvoldene.

Områdets 14 rydningsrøser med afrømmede marksten ses stadig tydeligt.

Småhøjene kaldes for rydningsrøser, og udgravninger af dem viste et massivt indhold af afsamlede sten, som formodes at stamme fra markfelterne. I flere af røserne fandtes også karakteristisk keramik fra førromersk jernalder, og fra andre steder ved vi, at de også kan indeholde brandgrave, som var den helt dominerende begravelsesform i den tidlige jernalder.

Fredningen af Hjortsballe blev gennemført i 1908, og der blev da opsat en fredningssten ved hver af de 14 rydningsrøser.

To rydningsrøser i nordvest- enden af markarealet set fra sydøst.

Ved Hjortsballe ligger der også en gravhøj. Når man står ved informationsskiltet ligger den ud til den lille skovvej mod nordvest. Højen er med sine næsten 2 m højde og 25 m i diameter betydeligt større end de små rydningsrøser på marken. Så der er ingen tvivl om at området har været beboet i oldtiden.

Rydningsrøserne indeholder afbrøkkne sten fra markerne, men kan også indeholde begravelser og daterende oldsager.

Da markerne var i brug var området skovklædt, og det har været et møjsommeligt arbejde at anlægge markerne. Den lette sandmuld på området var - efter at skoven var fældet - relativ let bearbejdelig med den primitive ardplov som blot opfurede jorden. Forinden skulle stenene dog fjernes. De blev henlagt i skellene, og herom aflejrede jorden sig også ved senere jordfygning. Selvom markerne givetvis blev gødet med husdyrgødning, blev de hurtigt udpinte, hvorefter de måtte hvile en årrække. Derfor har alle marker næppe været i drift samtidig. Det forklarer også, hvorfor sådanne agerforekomster ofte dækker ganske store arealer. Det var simpelthen nødvendigt at have så mange marker, at man altid havde "friske" marker til afgrøderne.

I dag har opdyrkning og skovdrift reduceret oldtidsagrene til ret små forekomster, som næsten alle ligger enten på hede eller i gamle skove. I det åbne og opdyrkede landskab er sådanne meget sårbare oldtidslevn for længst udslettet. På luftfotos af moderne marker aftegner oldtidens skelvolde sig dog stadig mange steder som lange lyse striber, hvis der ikke er foretaget dybtgående jordbehandling.

Den tydelige gravhøj nordvest for markerne.

Jernaldermarkerne ved Hjortsballe er kun et lille udsnit af de oprindelige marker i området, og de er kun bevaret i kraft af den tidlige fredning i 1908. De har en klassisk beliggenhed på toppen af bakkedraget og med frugtbare græsningsarealer på engene i dalen nord for markerne. I jernalderens landbrugssamfund var markerne og engene de væsentligste forudsætninger for bebyggelsen, som netop i førromersk jernalder begynder at antage landsbylignende karakter. Bopladsen skjuler sig stadig et sted i nærheden....

Udsigt over dalen nord for markerne. Flere steder i skrænterne ses spor efter gamle hulveje.

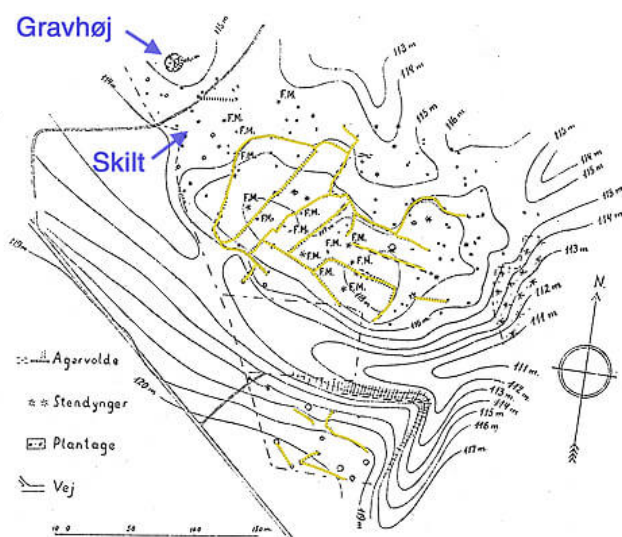
Henvisningsskiltet mod Hjortsballe oldtidsmarker ved Sepstrupvej.

Et stykke inde ad grusvejen fra Sepstrupvej deler den sig. Kør til højre frem til den afmærkede parkeringsplads.

Informationsskiltet i nordvestenden af det fredede areal med jernaldersmarkerne.

Plantegning fra 1935 af jernaldermarkerne mv. ved Hjortsballe. Markskellene er her optegnet med gult og placeringen af skiltet og den største høj er markeret.

Access

- I Rodelund ca. 7 km. syd for Silkeborg ad vej 52: Silkeborg-Horsens, drejes mod Them.
- Midt i Them by drejes til højre mod Gjessø og efter ca. 800 m kørsel til venstre ad Sepstrupvej mod Sepstrup.
- Efter 2,5 km. drejes til højre ad grusvejen ved skiltet "Røser ved Hjortsballe" som står i venstre vejside.
- Efter 500 m deler grusvejen sig, og der holdes til højre ind i skoven frem til den afmærkede parkeringsplads yderligere 250 m inde i skoven.
- Herfra følges skovvejen mod vest ca. 200 m frem til det åbne areal med oldtidsagre og stenrøserne.

Faciliteter

- Informationsskilt i vestenden af markarealet ud til skovvejen.
- Suppler evt. turen med et besøg på udsigtpunktet ved Bavnehøj syd for Hjortsballe (Følg skilt fra Sepstrupvej).
- Afstand til fortidsminde: ca. 200 m. til fods fra P-plads.

Særlige forhold

- Udvis stort hensyn til brandfaren i området.
- Om sommeren kan markerne være svære at se på grund af høj bevoksning af ørnebregner.
- Det bedste tidspunkt for et besøg er fra sent efterår til medio Maj.

VIDEO

Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=-WTrc5v3jQQ>

Related literature

Landbrug i Danmarks oldtid – *Gudmund Hatt (G.E.C. GAD, 1937)*

Vejviser til Danmarks Oldtid – *Ingrid Falktoft Andersen (Wormianum, 1994)*

Danmarkshistorien bind 5-6, Jernalderen – - *(Sesam, 1981-84)*

Oldtidsagre – *Gudmund Hatt (Videnskabernes Selskab, bd. II, nr. 1., 1949)*

Ard og plov i Nordens oldtid – *P. V. Glob (Jysk arkæologisk selskab, bd. 1., 1951)*

Danmarks Oldtid. Jernalderen. – *Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)*

Danmarks Oldtid. Yngre jernalder 400 - 1050 e.Kr.. – *Jørgen Jensen (Nordisk Forlag, 2004)*

Danmarks Oldtid. Ældre jernalder 500 f.Kr. - 400 e.Kr.. – *Jørgen Jensen (Nordisk Forlag, 2003)*

Practical Information

ADDRESS	OWNERSHIP
8653 Them, Central Jutland	Silkeborg Municipality
GPS	UTM
56.099853, 9.497058	E530920 N6217304